

Otwarte zasoby elektroniczne dla humanistów

Abstrakt

Praca i rola bibliotekarzy zmienia się wraz z technologiami, zwłaszcza ta rola doradcy w zakresie wyszukiwania źródeł wymaga nowych metod. Praca naukowa, szczególnie w obszarze humanistyki, związana jest z szerokim spojrzeniem na źródła, docieraniem do zasobów kiedyś niewidocznych czy wręcz niedostępnych. Istotnym jest także jakość zasobów, którą bibliotekarze zawsze mają na uwadze polecając je badaczom. Dlatego tak ważnym jest przygotowywanie artykułów o nowych możliwościach, jakie oferuje Internet i inne dostępne technologie. W tekście tym starano się opisać nowe zjawiska z zakresu komunikacji naukowej (Open Access), narzędzia (multiwyszukiwarki) i nowe źródła naukowe (repozytoria, czasopisma otwarte), które powstają dzięki nim. Orientacja w tym zakresie jest niezbędna, jeśli chcemy wykorzystać do swojej pracy badawczej zasoby, jakie mamy do dyspozycji oraz promować własne badania w świecie.

Internet do Polski dotarł w roku 1993, dziś mamy już za sobą 16 lat pracy w sieci i nieco inne spojrzenie na wartość tej technologii, jej właściwości, możliwości i sposoby wykorzystania. Doświadczenie uczy nas patrzeć na sieć i zawartość, jaka w niej istnieje, ostrożnie, rozważnie i krytycznie. Internet jest wielkim oknem na świat, które otworzyło się nam akurat wtedy, gdy najbardziej potrzebowaliśmy świeżego powietrza, nowych treści, idei. Na początku wykorzystywany był przez nas swobodnie, wydawało się, że stworzony został tylko po to, by służyć nauce i poszerzaniu wiedzy, zdobywaniu nowych międzynarodowych kontaktów. Teraz okazuje się, że amerykańska, wojskowa – niegdyś pilnie strzeżona – sieć zdemokratyzowała się i upowszechniła tak dalece, że stała się dla nas nie lada kłopotem. Często służy celom komercyjnym a coraz częściej zawłaszczana jest przez wielkie korporacje, firmy zasypujące nas spamem, reklamami, niechcianymi treściami.

Przez te 16 lat sieć jednak dojrzała niesłychanie, nie tylko przez rozwój narzędzi, jakie w niej działają, ale i przez swoich krytycznych użytkowników, którzy ją wnikliwie badają, dostrzegając zalety i wady. Ci świadomi internauci zaobserwowali, że dookoła sieci zaczyna powstawać coraz bardziej restrykcyjne prawo, które zamiast otwierać się na nowe możliwości skutecznie pozbawia nas tych wartości, do których przywykliśmy. Toczy się wielka wojna w obszarze praw własności intelektualnej czy patentowania oprogramowania. Komercyjni dostawcy zasobów i technologii spostrzegli, że informacja i wiedza jest nowym towarem przynoszącym krociowe zyski, a Internet te zyski pomnaża. Rodzą się fortuny związane z wprowadzaniem na rynek nowych treści, usług czy softwaru (Microsoft, Yahoo, Google) a za fortunami idzie lobbings, które ma służyć nakręcaniu koniunktury i polityczno-biznesowe targi, dobijane nawet wbrew prawom człowieka (np. cenzura informacji i Internetu w Chinach).

Wprowadzenie do Open Access Initiative (OAI)

Internet spowodował ogromne zamieszanie także w obszarze komunikacji naukowej. Publikowanie naukowe oparte o tradycyjne czasopisma i znanych wydawców nagle „stało oko w oko” z technologią, która zagroziła dotychczasowym metodom pracy naukowej i upowszechnianiu jej rezultatów. Na szeroką skalę zaczęto wykorzystywać nowe kanały komunikacji naukowej (listy dyskusyjne, poczta e-mailowa, strony WWW instytucji naukowych, bazy danych, katalogi online, dziedzinowe serwisy informacyjne i inne). Pojawiły się nowe obszary niekontrolowanego obiegu informacji pokazujące, że można inaczej funkcjonować w świecie nauki. Powstały biblioteki cyfrowe, archiwa i repozytoria, muzea wirtualne i czasopisma elektroniczne.

Pierwsze repozytorium naukowe arXiv z Los Alamos (1991) – zbierające najnowsze wyniki badań z zakresu fizyki, informatyki i astronomii i udostępniające je za darmo całemu światu – sprawdziło się, jako platforma szybkiej i jakościowo dobrej wymiany informacji naukowej na tyle, by zbudować własną, niekwestionowaną przez uczonych renomę. Za tym repozytorium pojawiły się inne. Powstają też pytania, czy nie można obiegu informacji naukowej przyspieszyć i zmienić modelu publikowania nie tracąc oczywiście jakości zasobów? Uczni i bibliotekarze bardzo szybko dostrzegli zalety Internetu, zorientowali się, że powstają nowe możliwości techniczne, które powinny ułatwić ten obieg i dać każdemu dostęp do wiedzy, pod warunkiem, że będą niwelowane przeszkody, które ów obieg hamują. Dla takiej idei powstał światowy ruch Open Access wsparty przez innych świadomych użytkowników sieci (GNU, Creative Commons), krytycznych odbiorców treści i zwolenników idei równego dostępu do kultury, edukacji czy nauki.

Termin *Open Access* został przyjęty wraz z inicjatywą zapoczątkowaną przez Fundację Georga Sorosa Open Society Institute [1] i określony w deklaracji Budapest Open Access Initiative. Open Access rozumie się jako: darmowy dostęp do literatury naukowej, nieograniczony żadnymi restrykcjami, pozwalający użytkownikom sieci czytać, zapisywać, kopiować, rozpowszechniać, drukować, przeszukiwać prace naukowe czy indeksować, tworzyć odsyłacze do nich bez ograniczeń prawnych, technicznych czy finansowych. Jedyłą rzeczą, jaka krępuje dystrybucję czy wykorzystanie takich prac jest kontrola autora nad integralnością jego dzieła i prawa do cytowania czy podziękowań. Open access eliminuje dwie bariery: (1) finansową i (2) copyright, zwaną także barierą licencji czy DRM – Digital Rights Management. [2] Krytycy raczej zalecają nazywać tę technologię *Digital restrictions management* – ponieważ ma się tu na myśli systemy zabezpieczeń mające ograniczać i kontrolować dostęp do dzieł, przeciwdziałać używaniu zasobów cyfrowych w sposób sprzeczny z zamiarem ich wydawcy i chronić prawa autorskie twórców. Technologie te pozwalają na tworzenie bardzo złożonych modeli biznesowych i technicznych umożliwiających pobieranie opłat za poszczególne typy praw dostępu (np. za każdy dzień używania dokumentu, za wydruk, itp.).

Ruch Open Access liczy sobie już parę lat, ale najlepsze lata przysły teraz, kiedy inicjatywę oddolną wsparły wielkie światowe organizacje nie tylko naukowe, bibliotekarskie ale i ONZ, OECD czy WHO. Z fazy dobrowolnych deklaracji przeszedł do fazy istotnych zmian w zakresie państwowych regulacji prawnych, które mają

nakreślić granice restrykcji tak, by nie zagrażały one rozwojowi narodów. Szybki, nie restrykcyjny, darmowy, łatwy dostęp do światowych dóbr kultury i nauki brzmi dziś jak utopia. Zobaczymy, czy uda się tę utopię, choć w małej części, zrealizować?

Multiwyszukiwarka OAISTER

Wyszukiwanie informacji w sieci jest dość trudne, jeśli nie zna się potrzebnych do tego mechanizmów oraz ich możliwości. Wyszukiwarki typu Google nie przeszukują najcenniejszych zasobów tzw. *ukrytej sieci*, tj. katalogów bibliotecznych, bibliotek cyfrowych, baz danych, archiwów pełnotekstowych zarówno komercyjnych, jak i darmowych. Zwykle wyszukują strony www, a to stanowczo za mało. Ocenia się, że wartość i wielkość ukrytej sieci jest wielokrotnie większa niż tej widocznej dla wyszukiwarek, dlatego trwają intensywne prace nad narzędziami, które nie tylko wspomogą naukowe wyszukiwanie ale i tworzenie czasopism elektronicznych czy repozytoriów wiedzy.

Pracujący naukowo wiedzą, jak istotnym staje się umiejętność docierania do źródeł za pomocą nowych narzędzi (*information literacy*). W Polsce nie wypracowano jeszcze standardów nauczania i poszerzania umiejętności w zakresie wyszukiwania literatury naukowej dostępnej w Internecie [5], ale z pewnością takie zasady zostaną opracowane. Póki co sami powinniśmy kształcić się w tym zakresie.

Poszukiwania źródeł elektronicznych można zacząć od multiwyszukiwarek lub platform, które pokazują i przeszukują jednocześnie kilkaset repozytoriów otwartych. Jedną z nich jest akademicka wyszukiwarka OAISTER <http://oaister.umdl.umich.edu/o/oaister/> stworzona przez bibliotekarzy z The University of Michigan we współpracy z the University of Illinois at Urbana-Champaign (UIUC) a ufundowana z grantu Andrew W. Mellon Foundation. Usługa ta jest dostępna dla wszystkich, bez ograniczeń a pozwala jednocześnie przeglądać kilkaset baz danych gromadzących elektroniczne kolekcje z różnych dziedzin wiedzy (31 maja 2006 dawała dostęp do 7,498,800 rekordów opisów bibliograficznych z 639 instytucji). Sięga do zasobów do tej pory ukrytych dla wyszukiwarek, głównie potrzebnych uczelniom wyższym. Co „rozumie” przez zasoby elektroniczne?

- Książki elektroniczne, monografie, skrypty, podręczniki - electronic books, handbooks.
- Czasopisma elektroniczne dostępne online - online journals (w tym artykuły, postprinty, preprinty).
- Raporty z badań – scientific reports.
- Pliki audio - audio files (e.g., wav, mp3) – przemówienia, wykłady, koncerty i inne.
- Obrazy, fotografie - images (e.g., tiff, gif).
- Filmy - movies (e.g., mpeg, quicktime).
- Informatory, słowniki, encyklopedie - reference texts (e.g., dictionaries, directories).

Użytkownicy tej usługi mogą przeszukiwać nie tylko dane znajdujące się w opisie bibliograficznym, ale i w samym tekście. OAISTER jest opracowany tak, by przeszukiwanie w nim było łatwe i przyjemne, strony opatrzone są pomocą (help) dla tych, którzy chcą optymalizować swoje poszukiwania i stosować poprawną składnię zapytania. Można przeszukiwać zasoby w sposób prosty i zaawansowany, łącząc różne pola opisu:

- **Słowo kluczowe - Keyword**
- **Tytuł – Title**
- **Autor/twórca - Author/Creator**
- **Temat - Subject**

Przeszukiwanie można ograniczyć do odpowiedniego typu dokumentu: tekst, obrazek, video, artykuł i inne oraz posortować listę wyszukanych obiektów. Opis dokumentu wyświetlany jest w następującym układzie danych;

Title	Oration delivered before the city government and citizens of Boston, in Music hall, July 4th, 1874. / By Richard Frothingham.
Author/Creator	Frothingham, Richard, 1812-1880.
Publisher	Rockwell & Churchill, printers,
Year	1874.
Resource Type	text
Resource Format	sgml
Language	ENG
Note	Appendix: The action of Boston, Charlestown , Dorchester and Roxbury on the question of independence.
Subject	Fourth of July orations
Subject	Boston (Mass.)--History--Revolution, 1775-1783.
Subject	Charlestown (Boston, Mass.)--History--Revolution, 1775-1783.
Subject	Dorchester (Boston, Mass.)--History--Revolution, 1775-1783.
Subject	Roxbury, Mass.--History--Revolution, 1775-1783.
URL	http://www.hti.umich.edu/cgi/t/text/text-idx?c=moa;idno=ABP2857
Rights	Publicly accessible text for non-commercial applications.
Institution	The University of Michigan, University Library, Digital Library Production Service Collections

W OAISTER można sprawdzić nazwy instytucji, których zasoby są dostępne do przeglądania, także polskie a w tym **Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa** <http://kpbc.umk.pl/dlibra/>. *The Kujawsko-Pomorska Digital Library contains digital library resources such as rare Polish literature items, documents and materials about Kujawy (Kuyavian Region), Pomorze (Pomeranian Region), Ziemia Dobrzyńska, and academic textbooks. It uses dlibra, a framework for building digital libraries.*

Wyszukując dane za pomocą narzędzia informatycznego OAISTER należy pamiętać, że jest to serwis, który pomaga przeglądać różne kolekcje dostępne na całym świecie, tworzone w wielu językach. Nie wszystkie z nich mają opisy bibliograficzne sporządzone po angielsku, nie wszystkie wypełniają wszystkie pola opisu, co ogranicza nasze możliwości przeszukiwania. Powinniśmy zatem pamiętać, że są także reprezentowane inne języki świata i czasem koniecznym jest używanie wielu z nich. Warto zatem zastosować wyszukiwanie wariantowe przez: *temat, tytuł* czy *słowo kluczowe*, używając różnych języków: niemieckiego, angielskiego lub polskiego, bo może się zdarzyć, że kolekcja szczególnie dla nas istotna ma niepełne opisy bibliograficzne lub nie posiada wersji angielskiej metadanych.

Multiwyszukiwarka Scirus

Scirus <http://www.scirus.com/> jest multiwyszukiwarką, zaprojektowaną przez Elseviera, która przegląda tylko sprawdzone zasoby naukowe dostępne w Internecie zarówno te subskrybowane jak i darmowe, w tym także repozytoria otwarte. Widzi ponad 250 milionów stron i szybko je analizuje, daje dostęp do baz danych, niektórych repozytoriów, czasopism naukowych. Wyszukiwarka ma możliwości zawężania zakresu wyszukania tak, by można było doprecyzować zapytanie. Wyszukany rekord, który odsyła nas do komercyjnej bazy Science Direct, ma następujący opis:

Communities of Legal Memory in Medieval Poland, c. 1200-1240 Gorecki, P., Journal of Medieval History, Jun 1998 ...duchy', I mean a province or its subdivision ruled by one of the Piast lineages. See N. Davies, God's playground. A history of Poland (New York. 1982), 1:61-105 M. Barber, The twelfth century: Medieval Europe 1050-1320 (London, 1992), 365-73 J. Topolski... Published journal article available from Science Direct view all 24 results from ScienceDirect similar results/.

Jeśli dana instytucja ma wykupioną bazę danych, a przeszukanie robimy ze swojej biblioteki uniwersyteckiej lub komputera uniwersyteckiego, to oczywiście z przeczytaniem całego tekstu nie będzie kłopotu.

Repozytoria wiedzy

Najważniejszym zadaniem ruchu Open Access jest budowanie repozytoriów wiedzy, czyli archiwów, baz danych czy bibliotek cyfrowych, które dają nieograniczony dostęp do pełnych tekstów kultury i nauki. Archiwa takie tworzy się od początku lat 90-tych. Każda poważna instytucja naukowa takie zasoby posiada, nie każda je udostępnia. Są kraje, które możemy nazwać liderami w tym zakresie, należą do nich USA, Wielka Brytania, Niemcy, Australia, Holandia i kraje skandynawskie. Udostępnianie tych zasobów jest różne, w zależności od instytucji i kultury danego kraju. W USA panuje silne przekonanie, że zasoby kultury czy nauki, które zostały wyprodukowane z pieniędzy publicznych, powinny być dostępne za darmo w sieci dla wszystkich. Polska nie ma żadnego klasycznego repozytorium wiedzy współczesnej.

Na świecie powstają bardzo różne modele repozytoriów naukowych, są to głównie archiwa: centralne, narodowe, dziedzinowe lub instytucjonalne. DiVA jest to szwedzkie akademickie archiwum tekstów naukowych (<http://www.diva-portal.org/>) Digitala Vetenskapliga Arkivet, dzięki któremu możemy dotrzeć do prac naukowych opublikowanych na tamtejszych uniwersytetach (ma zasoby 15 instytucji). System DiVA był rozwijany na Uniwersytecie w Uppsali we współpracy ze Szwedzką Biblioteką Narodową, dzięki czemu ma zagwarantowaną długoterminową archiwizację dokumentów. W chwili obecnej repozytorium gromadzi: dysertacje, prace doktorskie, magisterskie i raporty naukowe, ale w przyszłości będą w nim także gromadzone monografie i artykuły. Jest to przykład narodowego repozytorium wielodziedzinowego, w którym można znaleźć prace z zakresu humanistyki. Pełne teksty dostępne są w formacie PDF.

Przykładowe wyszukanie prac dotyczących Polski:

Author	Title	Publication type	Year	Fulltext
Dorozynska, Dorota	En studie av retentionen i floden Oder och dess avrinningsområden. Polen.	Undergraduate thesis D-level (Linköping)	2004	PDF [1664 kb]
Kahlin, Jeanette ; Piechal, Laura	Motiv till utlandsetableringar: Svenska företag i Polen	Undergraduate thesis C-level (Södertörn)	2006	PDF [786 kb]
Leósdóttir Löfgren, Kolbrún	Examensarbete "Nuodá" Ett samarbete med AB O.H. Sjögrens	Undergraduate thesis C-level (Linköping)	2005	PDF [1487 kb]
Osmundsen, Tonje	Becoming global: The troublesome integration proces	Doctoral thesis (NTNU)	2005	PDF [2879 kb]
Wolanik Boström, Katarzyna	Berättade liv, berättat Polen: en etnologisk studie av hur högutbildade polacker gestaltar identitet och samhälle	Doctoral thesis (Umeå)	2005	PDF [2041 kb]
Zawall, Emi-Simone	Verksamhetsrelaterade uppsågningar i Sverige och Polen: En komparativ studie	Undergraduate thesis D-level (Jönköping)	2005	PDF [619 kb]

Tab. 1 Praca podkreślona dotyczy transformacji społecznej, jaka dokonuje się w Polsce i konsekwencji kulturowych. Oparta jest o wywiady z Polakami.

Tego typu narodowych lub instytucjonalnych archiwów na świecie jest coraz więcej, każdy uniwersytet czy inna szkoła wyższa ma ambicje mieć takie repozytorium. Jest zwykle tworzone zamiast bibliografii publikacji pracowników, te okazały się niewystarczające. Przeglądanie ich zajmuje sporo czasu, dlatego warto znać narzędzia, które przeszukują wiele na raz. Poniżej przedstawiam kilka repozytoriów dziedzinowych, które w odróżnieniu od powyższego nie są archiwami narodowymi, ale międzynarodowymi i gromadzą prace z konkretnej dziedziny wiedzy. Z punktu widzenia badacza są one bardzo ważne, bo z czasem stają się jego podstawowym warsztatem pracy. Takim archiwum dla fizyków jest opisane wyżej arXiv.

Repozytoria dziedzinowe dla humanistów

CogPrints, jest to najstarsze (1997) elektroniczne archiwum dotyczące psychologii, lingwistyki, socjologii, antropologii oraz innych wchodzących w obszar badań kognitywnych. Szefem tego repozytorium jest postać bardzo znana z University of Southampton, Prof. Stevan Harnad – jeden z liderów ruchu Open Access. Można je przeszukiwać swobodnie wpisując dowolne wyrażenia do wyszukiwarki albo przeglądając niezbyt rozbudowaną klasyfikację. Dla lingwistyki wygląda to następująco:

Linguistics (259) (w nawiasie podano liczbę podłączonych tekstów naukowych)

- Comparative Linguistics (12)
- Computational Linguistics (67)
- Historical Linguistics (18)
- Learnability (24)
- Morphology (8)
- [Phonology \(34\)](#)
- Pragmatics (76)
- Semantics (108)
- Syntax (40)

Repozytorium nie ma dużych rozmiarów, w porównaniu z arXiv (ponad 100 tys. artykułów) tu znajduje się tylko około 3000, ale trzeba pamiętać, że wielkość zasobów zależy od samych uczonych i ich woli zamieszczania pełnych tekstów w Internecie. Naukowcy zajmujący się naukami ścisłymi są pod tym względem znacznie szybsi, bardziej otwarci i lepiej przygotowani technicznie niż humaniści – widać to po liczbach.

E-LIS – repozytorium dla bibliotekoznawców i specjalistów informacji

Bibliotekarze od wielu lat towarzyszą ruchowi OAI, zakładają samodzielnie repozytoria, utrzymują je, promują zasoby OA, wpływają na ich merytoryczny i organizacyjny kształt. Nie dziwi zatem fakt, że stworzyli swoją własną kolekcję pod nazwą E-LIS <http://eprints.rclis.org/> (rys. 1). Jest to największe na świecie repozytorium dziedzinowe bibliotekoznawstwa i informacji naukowej zarówno co do zasobów - ok. 3761 tekstów w maju 2006 r., w tym 30 z Polski - jak i co do struktury organizacyjnej i zasięgu. W świecie istnieją już podobne inicjatywy, ale żadna z nich nie jest tak znacząca [1]. E-LIS jest kontynuacją projektów wcześniejszych RCLIS - tworzonych przez Research in Computing, Library and Information Science (Spain) i DoIS (Documents in Information Science), jest promowane przez hiszpańskie Ministerstwo Kultury a utrzymywane na serwerach AEPIC włoskiego konsorcjum akademickiego Interuniversitario Lombardo per Elaborazione Automatica (CILEA).

Rys. 1 Strona główna repozytorium E-LIS <http://eprints.rclis.org/>

Głównym celem stawianym sobie przez zespół E-LIS jest zgromadzenie jak największej liczby dokumentów elektronicznych i przechowanie ich dla przyszłych potrzeb naukowych. Z tego powodu twórcy projektu muszą spełniać wszystkie standardy OAI, by to zabezpieczenie zasobów cyfrowych mogło być zapewnione.

Zasoby archiwalne online

Zasoby archiwów czy to krajowe czy zagraniczne zawsze są ważne dla humanistów. Zawierają one nie tylko spisy archiwów, ale opisy bibliograficzne wielu kolekcji archiwalnych a często pełne teksty dokumentów czy fotografie. Warto przyjrzeć się zasobom Wielkiej Brytanii i Polski, by sprawdzić, jak są zorganizowane i udostępniane. The UK National Archives Accessions jest głównym portalem informującym o zasobach angielskich: <http://www.nationalarchives.gov.uk/accessions>. Jego twórcy przypominają, że każdy człowiek na świecie może poprosić konkretne archiwum o dostęp do informacji i przekazanie konkretnych materiałów zgodnie z zasadami obowiązującymi dla danego typu dokumentacji.

Podobne zasoby od niedawna pokazują polskie Archiwa Państwowe <http://www.archiwa.gov.pl/>. Gromadzą one informacje o archiwach, ich adresach, kolekcjach a także pełne teksty dokumentów, np. w [Skarby archiwów polskich w Internecie](#) Zastaw ziemi dobrzyńskiej zakonowi krzyżackiemu przez księcia Władysława z dnia 28 VI 1392 roku. W chwili obecnej na platformie archiwalnej udostępnia się następujące bazy danych:

1. SEZAM- obejmuje spisy zespołów wszystkich polskich archiwów państwowych oraz kilku instytucji naukowych, które przystąpiły do projektu. Baza powiązana z bazą IZA, co pozwala na penetrację zasobu do poziomu inwentarza zespołu.
2. IZA- baza danych inwentarzy archiwalnych.
3. PRADZIAD- baza danych o księgach metrykalnych i stanu cywilnego przechowywanych w polskich archiwach państwowych.

4. ELA - baza danych *Ewidencje Ludności w Archiwaliach*.

Zasoby dla artystów

Poza pełnotekstowymi bazami danych, repozytoriami czy bibliotekami cyfrowymi w Internecie można znaleźć ciekawe inwentarze i spisy, które są niezbędne dla badań naukowych - Artists' Papers Register jest jednym z nich. Idea powstania tego spisu artystów zrodziła się w stowarzyszeniu Association of Art Historians w połowie lat 80. Biblioteka Uniwersytecka z Glasgow otrzymała w roku 1987 grant na badania związane z życiem artystycznym Szkocji. Projekt się udał i był w następnych latach kontynuowany i rozszerzany przez Bibliotekę Uniwersytecką z Leeds, Fundację Henry Moore'a oraz Bibliotekę Uniwersytecką z Birmingham – to dzięki nim powstało archiwum artystów i ich kolekcji <http://www.apr.ac.uk/artists/>, które wskazuje lokalizację wielu kolekcji artystycznych i podaje podstawowe dane o konkretnym artyście. Jest to rodzaj archiwum otwartego ale o nieco innej zawartości niż typowe repozytoria preprintów czy postprintów. Innym przykładem archiwum otwartego jest ARTBase rozwijane od 4 lat a zawierające ponad 12,000 obrazów, grafik, fotografii artystów angielskich. Archiwum należy do The Art Gallery of Greater Victoria <http://aggv.bc.ca/collection/about.aspx>.

Tego typu zasobów dla artystów w Internecie jest bardzo wiele. Europejskie zasoby kultury ma integrować portal Michael, który jest rozwijany w chwili obecnej: *The end user will use the MICHAEL service to find and explore European cultural heritage material, which can be accessed over the Internet. This material may include learning resources, catalogue information or the description of physical collections; however, the majority of this material will be digitised cultural heritage assets such as images, 3D models and meta-data descriptions of archaeological sites, buildings, paintings, sculpture etc. etc.*

Zaplanowano następujące platformy narodowe Michael:

- France: <http://www.numerique.culture.fr/>
- UK: <http://www.michael-culture.org.uk/mpf/pub-uk/index.html>
- Italy: <http://michael.beniculturali.it/>

W chwili obecnej są one testowane.

Portale tematyczne – subject gateways

Kolejną kategorią źródeł, które mogą nam pomóc w pracy naukowej są portale tematyczne, które tworzy się w Internecie od samego początku, mają zatem długą historię. Dziś nazywa się je: *subject gateways*. Są to dziedzinowe przewodniki (*miejsca startowe*) po zasobach internetowych (*dokumentach, obiektach, witrynach, serwisach*), uporządkowane według dziedzin. Zasoby są selekcjonowane, oceniane, opisywane i katalogowane przez bibliotekarzy lub ekspertów z danej dziedziny. *Subject gateways* są najczęściej ukierunkowane na dziedziny związane z obszarami zainteresowań akademickich. Linki zgromadzone w tych serwisach dobiera się zgodnie z oficjalnie opublikowaną listą kryteriów oceny jakości, a później kataloguje się je i opisuje również według powszechnie stosowanych systemów klasyfikacyjnych. [3]

Jednym z takich niemieckich portali jest: Vascoda: <http://www.vascoda.de/>. Daje ona dostęp do informacji zróżnicowanej, od stron internetowych, przez katalogi biblioteczne do pełnych tekstów artykułów naukowych, spisów treści czy fotografii. Z tym, że pełne teksty mogą być płatne. Wartością takich portali jest to, że mamy do czynienia z wyszukiwaniem zintegrowanym i docieramy do wyselekcjonowanej, wartościowej informacji. Portal ten jest flagowym projektem Niemiec i będzie rozwijał się w kierunku narodowej biblioteki cyfrowej Niemiec. Z tego portalu możemy dotrzeć do innych mniejszych, ale za to tematycznie bardziej jednorodnych takich jak: The Network Subject Gateways History, Chronicon czy Clio.

Wyszukiwanie proste w Vascodzie typu: *Polen and Toruń* daje następujący rezultat:

- 1) *Forum Rosjoznawcze, Toruń 16 maja 1997, Kościółek, Anna, Slavia Orientalis, 1998, Aufsatzdatenbank Osteuropa.*
- 2) *Archiwum Emigracji - Archiv der polnischen Emigration, Webkatalog OstNet.*
- 3) *Die Polnische Historische Mission am Max-Planck-Institut für Geschichte in Göttingen, Webkatalog OstNet.*
- 4) *Fundacja Archiwum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek w Toruniu, Webkatalog OstNet.*
- 5) *Interactive Panoramic Images from Poland, Webkatalog OstNet.*
- 6) *Slavia - Foundation for Polish History and Culture, Webkatalog OstNet.*

Klikając na aktywne pola przechodzimy do informacji właściwej o źródle.

Titel: *Forum Rosjoznawcze, Toruń 16 maja 1997* **Autor(en):** *Kościółek, Anna* **Zeitschrift/Sammelband:** *Slavia Orientalis ZS-Band 47 ZS-Heft 1* **Ort** *an international journal of politics, economics and culture* **Jahr** *1998* **Seitenzahl** *147-149* **Sachzuordnung** *Geschichte: Methode Geschichte allgemein* **Zeitzuordnung** *20. Jh.: 1990-1999* **20. Jh.**

Titel *Fundacja Archiwum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek w Toruniu*
URL <http://www.um.torun.pl/~archAK/> **Verleger** *Fundacja, Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek w Toruniu: Toruń PL* **Verteiler** *Toruński Serwis Samorządowy: Toruń PL* **Beschreibung** *Das 1990 in Form einer Stiftung gegründete Archiv verfügt über zwei Sammelgebiete: das "Archiwum Pomorskie", welches Materialien und Dokumente über den Widerstand der Heimatarmee in der Region Pomerellen beinhaltet und das "Archiwum Wojennej Służby Kobiet", das Dokumente über den Kriegsdienst polnischer Frauen zur Zeit der Besatzung sammelt. Die Website umfaßt Beschreibungen und Auszüge der Sammlungen.* **Teil von** *Toruński Serwis Samorządowy: Toruń PL* **Sprache** *Polnisch; Englisch* **Land** *Polen* **Datenformat** *text/html* **Schlagwörter** *Polen; Armia Krajowa <Polen>; Frau; Weltkrieg <1939-1945>* **DDC** *943.8; t1:09043; t1:09044; 355; 355.009* **Ressourcenart** *ar* **Index** *lokaler Index* **Zugang** *frei.*

Vascoda odsyła nas między innymi do bardzo ciekawego humanistycznego portalu: **ViFaOst** Ländern und Regionen Osteuropas zawierającego źródła do historii Europy Wschodniej, także pełne teksty w formacie PDF lub zeskanowane spisy treści polskich czasopism naukowych z dokładną lokalizacją w Niemczech tak, by można szybko dotrzeć do wskazanej pozycji i wypożyczyć ją czy zamówić odbitkę tekstu.

By zindywidualizować i zawęzić swoje wyszukiwania, można zacząć eksplorację Internetu od przejrzania ogólnych portali naukowych i wyszukania tylko tych zasobów, które dotyczą naszych badań. Zachęcam do analizy tej listy:

Academic Info <http://www.academicinfo.net/index.html>
DutchESS <http://www.kb.nl/dutchess/index.html>
Finnish Information Gateway <http://www.linkkitalo.fi/>
INFOMINE Scholarly Internet Resource Collections <http://infomine.ucr.edu/>
Librarians' Index to the Internet - <http://lii.org/>
Renardus <http://www.renardus.org/>
Science.gov <http://science.gov/index.html>
SciCentral - Gateway to the best scientific research news sources <http://www.scicentral.com/index.html>
RDN Resource Discovery Network <http://www.rdn.ac.uk/>
VASCODA (Niemcy) <http://www.vascoda.de/>

Są to źródła przejrane przez bibliotekarzy i fachowców od informacji, ich wartość merytoryczna jest zatem wysoka a zawarte w nich treści mogą służyć badaniom naukowym. Na zakończenie warto także dodać, że Internet i jego technologie dynamicznie się rozwijają, a zasoby, które są widoczne dziś, jutro z pewnością będą szersze i bogatsze. Praca w poszukiwaniu źródeł nie powinna kończyć się po jednym przeszukaniu. Do Internetu warto wracać, bo jest przyszłością komunikacji naukowej i wartościowym kanałem przepływu informacji.

Bibliografia:

1. Bożena Bednarek-Michalska, Lidia Derfert-Wolf, *E-LIS - archiwum publikacji z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej*, Biuletyn EBIB Nr 3/2006 (73) marzec. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2006. - Tryb dostępu: http://www.ebib.info/2006/73/michalska_wolf.php.
2. Natalia Pamuła-Cieślak, *Ukryty Internet – jeśli nie wyszukiwarka, to co?* Biuletyn EBIB Nr 7/2004 (58) sierpień/wrzesień. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2004. - Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/58/pamula.php>.
3. Lidia Derfert-Wolf, *Serwisy tematyczne o kontrolowanej jakości w Internecie - subject gateways*, Biuletyn EBIB Nr 6/2004 (57) czerwiec/lipiec. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2004. - Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/57/derfert.php> oraz wykaz poszczególnych erwisów: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/57/wykaz.php>.
4. *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*, - Tryb dostępu: <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/informationliteracycompetency.htm>. Data dostępu: 01.06.2006.